

**МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ
ЗА ТЕМОЮ «ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ»**

З 1 січня 2014 р. в Інституті економіко-правових досліджень НАН України розпочато виконання науково-дослідної роботи, присвяченої пошуку шляхів розв'язання найважливіших питань господарсько-правового забезпечення енергетичної безпеки України. Вибір такої теми для фундаментальних наукових розробок та її актуальність за сучасних умов обумовлені тим, що енергетична безпека, як комплексне поняття, має декілька рівнів: політичний, економічний, техногенний та ін., досягнення безпечного рівня якої можливо завдяки цілеспрямованій державній політиці та проведенню певних заходів на засадах раціонального використання ринкових механізмів разом із застосуванням встановлених законодавством засобів впливу на економічні відносини, у тому числі в окремих сферах господарювання.

Серед ключових напрямів державної політики енергетичної безпеки уваги насамперед потребує її правове забезпечення, яке до того ж має свій як внутрішньодержавний, так і зовнішній виміри. За роки незалежності в Україні сформовано законодавчий масив щодо правового забезпечення державної політики у сфері енергетичної безпеки, яка складається з Конституції України [1], Закону України «Про основи національної безпеки України» [2], Стратегії національної безпеки [3], низки законодавчих актів з питань державного регулювання окремих галузей паливно-енергетичного комплексу (далі — ПЕК), з деяких аспектів енергетичної політики, указів Президента України, у тому числі про введення в дію рішень Ради національної безпеки і оборони України (далі — РНБО) з питань енергетичної безпеки, ратифікованих Україною міжнародних документів, а також численних підзаконних актів із відповідних питань. Крім того, на енергетичну безпеку відчутно впливають наслідки інтеграційних процесів у цій сфері, у непоодиноких випадках такий вплив мають комерційні угоди суб'єктів господарювання.

У правовій дійсності України усталеного визначення енергетичної безпеки не існує, а отже, всі визначення, наявні в науковій літературі, або в нормативних актах відповідно до їх предметів регулювання, прив'язані до контексту, за яким ця проблема розглядається. Базовим законодавчим актом у сфері національної безпеки є Закон України «Про основи національної безпеки України», прийнятий у 2003 р. Питання забезпечення енергетичної безпеки в ньому висвітлені лише двома абзацами, де визначено, що однією із загроз національній безпеці України в економічній сфері є неефективність

використання паливно-енергетичних ресурсів, недостатні темпи диверсифікації джерел їх постачання та відсутність активної політики енергозбереження, а одним з основних напрямів державної політики національної безпеки в економічній сфері називається забезпечення енергетичної безпеки на основі сталого функціонування й розвитку паливно-енергетичного комплексу. У зв'язку із загостренням в останні роки загроз енергетичній безпеці визначені цим законом загрози й основні напрями державної політики у цій сфері потребують конкретизації, зокрема на засадах ключових положень Основних напрямів державної політики у сфері забезпечення енергетичної безпеки України, схвалених Указом Президента України від 27.12.2005 р. [4].

Деяким чином акцентує увагу на цих питаннях Рішення РНБО України «Про стан забезпечення енергетичної безпеки у зв'язку з ситуацією щодо постачання природного газу в Україну» від 28.04.2014 р. [5], де серед іншого окреслено першочергові заходи юридичного характеру, зокрема наголошується на необхідності забезпечення актуалізації положень Енергетичної стратегії України на період до 2030 р. з метою забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України щодо розвитку відновлювальних джерел енергії; здійсненні аналізу стану виконання державними енергетичними компаніями зобов'язань перед іноземними партнерами і вжиття в разі необхідності заходів досудового врегулювання спорів; оновленні показників оцінки рівня енергетичної безпеки та їх критичних значень з урахуванням сучасних загроз і ризиків у сфері енергетичної безпеки.

Крім того, відповідно до п. 5 Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, енергетична безпека розуміється як стан економіки, що сприяє ефективному використанню енергетичних ресурсів країни, наявності на енергетичному ринку достатньої кількості виробників і постачальників енергії, а також доступності, диференційованості та екологічності енергетичних ресурсів [6]. Згадана норма визначає енергетичну безпеку як складову безпеки економічної і як середньозважений субіндекс при розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки.

Наведені у цьому документі індикатори енергетичної безпеки (наприклад, частка власних

джерел у балансі паливно-енергетичних ресурсів держави, рівень імпоротної залежності за домінуючим ресурсом у загальному постачанні первинної енергії та ін.) при виконанні теми НДР мають бути використані як орієнтири для вирішення і суто юридичних завдань у ході як розробки, так і оцінки чинних нормативно-правових актів, їх проектів, міжнародно-правових документів поряд із аналізом ризиків і переваг, що надають колективні (міжнародні) заходи посилення енергетичної безпеки на всіх рівнях (міжнародному, регіональному, національному).

У даний час системними вадами правового забезпечення державної політики енергетичної безпеки є декларативність, неузгодженість і недосконалість концептуальних і програмних документів, які визначають її стратегію, напрями і механізми, а також принципи розвитку ПЕК та його окремих галузей. У висновках РНБО, наприклад, наголошується на відсутності ефективних механізмів контролю за розробленням державних цільових програм, що призводить до того, що більшість із них не відповідає вимогам Закону України «Про державні цільові програми», зокрема не визначають конкретних заходів, відповідальних виконавців, очікуваних результатів тощо. Наявне законодавче регулювання програмного та бюджетного планування зумовлює неузгодженість у підходах до проблем і, у підсумку, постає питання про необхідність значного посилення відповідальності осіб, які мають відношення до підготовки і виконання таких і подібних документів.

Розвиток і суспільно-економічна актуалізація енергетичних відносин у проблематиці економічного життя та під кутом зору енергетичної безпеки країни і світу загалом вносять до порядку денного питання про новий етап розвитку відповідного законодавства. Широке коло господарських відносин, які виникають у процесі функціонування енергетичної галузі, утворюють надзвичайно складну систему. Ці відносини за своєю природою є господарськими адже реалізуються через діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, яка спрямована на виготовлення й реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність, тобто підпадають за своїми ознаками під визначення господарської

діяльності відповідно до ст. 3 Господарського кодексу України (далі — ГКУ) [7]. Разом із тим надзвичайно широкий склад цих відносин представляють найрізноманітніші інститути господарського права, адже вони охоплюють як сферу виробництва, так і реалізації товарів, надання послуг. Суттєвим доповненням означеної картини є те, що господарсько-виробничі відносини в цій сфері супроводжуються цілеспрямованою системою відносин організаційно-господарських, які сукупно повинні забезпечити функціонування національної енергетики в єдиному режимі, що задовольняло б найбільш вагомим публічним інтересам суспільства та держави, включаючи також аспекти забезпечення енергетичної безпеки.

Чинне господарське законодавство у даний час потребує нових, адекватних викладеному вище, правових засобів впливу на економічні відносини у цій сфері. Основні засоби, які вміщені у ст. 12 ГКУ, не можуть здійснювати вплив того рівня, який дозволяє забезпечувати в повному обсязі економічний суверенітет держави та його невід'ємну складову — енергетичну безпеку, тому що це не є їх головним призначенням. Це вимагає створення цілісних концептуальних засад господарсько-правового забезпечення енергетичної безпеки України й засвідчує необхідність комплексного вдосконалення відповідного законодавства.

На даний час в державі сформовано достатньо розвинуту систему правового забезпечення державного регулювання окремих галузей ПЕК. У першу чергу йдеться про закони України «Про електроенергетику» [8], «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» [9], «Про нафту і газ» [10], «Про засади функціонування ринку природного газу» [11], «Про трубопровідний транспорт» [12], «Про альтернативні джерела енергії» [13], Кодекс України про надра [14] та Гірничий закон України [15], з деяких аспектів енергетичної політики — «Про енергозбереження» [16], «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» [17], «Про особливості оренди чи концесії об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності» [18], «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу» [19] та інших, а також численних підзаконних актів з відповідних питань.

Варто констатувати, при прийнятті зазначених правових актів і внесених змін до них не завжди бралися до уваги міркування енергетичної безпеки, що обумовило суперечливість правової основи державної політики енергетичної безпеки, не комплексність правового регулювання суспільних відносин у даній сфері, відсутність системного взаємозв'язку засобів, механізмів та інструментів, передбачених відповідними правовими актами. До того ж необхідно зазначити, що відносини, які виникають в енергетичній сфері, є занадто складними за своєю правовою природою, а крім того, ні юридична наука, ні тим більше законодавець не сформували узгодженого розуміння понять енергія, енергетична послуга, енергетичні ресурси тощо. Як наслідок, немає чітко розуміння поняття енергетичної безпеки.

Непослідовність заходів із реформування управління енергетикою, які не містили чіткої стратегії і спрямовувалися на задоволення інтересів певних фінансових чи промислових груп, призвела до появи значної чисельності суб'єктів державного управління ПЕК. Незважаючи на те, що головні функції сконцентровано в Національній комісії, що здійснює регулювання у сфері енергетики (НКРЕ), значна розгалуженість системи органів державного управління електроенергетикою не сприяє ефективності роботи в галузі і призводить до дублювання функцій і повноважень. Пошук шляхів оптимізації такого стану має полягати, з одного боку, в уточненні функцій і повноважень відповідних інституцій, а з іншого — у скороченні кількості управлінських структур.

Згідно із традиційним розумінням енергетика є сферою національної економіки, що охоплює пошук, розвідку, добування, виробництво, перетворення, передачу та використання різноманітних видів енергії. Таким чином, енергетику, в широкому розумінні, складають усі галузі ПЕК, що утворює в системі національної економіки достатньо специфічну і, в той же час, невід'ємну її складову, яка претендує і є специфічним об'єктом законодавчого регулювання. У цьому контексті в юридичній літературі певний час дискутується питання про доцільність інституалізації енергетичного законодавства. Вважаємо, що господарсько-правовий підхід, побудований на комплексному розгляді й об'єднанні господарсько-виробничих відносин і відносин ор-

ганізаційно-господарських, забезпечить значно більшу ефективність як з точки зору законотворчих аспектів, аспектів конструювання цілісних правових механізмів регулювання, що спрямовані на досягнення інтегрованого суспільно-позитивного результату, так і застосування відповідного законодавства, розбудованого з урахуванням системоутворювальної ролі ГКУ.

Передумовою формування та вирішення завдань у сфері енергетики може стати Державна програма розвитку національної енергетики, як форма закріплення змісту енергетичної політики держави. Серед основних напрямів економічної політики, що визначаються державою згідно зі ст. 10 ГКУ, відсутня енергетична політика. Було б доцільно розглянути питання необхідності та можливості доповнення приписів ст. 10 ГКУ положенням щодо нового напрямку економічної політики — енергетичної, яка стає важливою складовою правового господарського порядку у сфері суспільного виробництва. Ця позиція, як уявляється, має підтверджуватися економічною стратегією держави, що полягає в необхідності обрання державою курсу економічної політики, розрахованої, як сказано у ч. 2 ст. 9 ГКУ, на тривалу перспективу вирішення економічних і соціальних завдань, забезпечення економічної безпеки держави тощо. У цьому сенсі викликає подив той факт, що Законом України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [20] не передбачені як окремий вид програмної діяльності — програми енергетичного розвитку економіки України, не зважаючи на постійні посилення державних керівників різних рівнів на кризову ситуацію в цій сфері та на відсутність комплексного підходу.

Останнім часом юридичний аспект енергетичної безпеки набув міжнародно-правового характеру завдяки об'єднанню зусиль країн щодо досягнення тих чи інших цілей. При цьому всі учасники процесу усвідомили, що лише механізмами національних правових систем досягнути енергетичної безпеки й енергетичного суверенітету як ідеального стану енергетичної безпеки не є можливим. Розпочавшись ще у 60-х роках ХХ ст., цей процес набув чітких обрисів із прийняттям Європейської енергетичної хартії, серед укладачів якої була й Україна [21]. У зазначеному документі вперше

було акцентовано увагу на проблемах забезпечення відкритого і конкурентного ринку енергетичних продуктів, матеріалів, устаткування і послуг; доступу до енергетичних ресурсів, їх розвідування і розробки на комерційній основі, до місцевих і міжнародних ринків; сприяння розвитку й об'єднанню енергопередатальної інфраструктури та ін. Слід констатувати, що в самому тексті Хартії питання енергетичної безпеки в обраному для дослідження ракурсі відсутні, а закладені принципи й акцентовані проблеми у сфері енергетичної безпеки актуальні і на сьогодні. Між тим, цілі Хартії реалізуються й досі переважно тільки на рівні Європейського Союзу (далі — ЄС) і країн-партнерів. Країни ЄС прийшли до розуміння необхідності створення Єдиного європейського ринку газу з єдиними умовами постачання та визначення ціни. Відповідний процес розпочато наприкінці 2013 р.

У даному контексті положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [22], а також імплементація положень Третього енергетичного пакету ЄС (2009) надають Україні можливість де-юре долучитися до процесу створення колективної системи енергетичної безпеки. Між тим, слід констатувати, що на рівні національного законодавства ще не до кінця імплементовано норми Першого (1998) і Другого (2003 р.) енергетичних пакетів. Третій енергетичний пакет ЄС, що складається з цілої низки директив, в цілому та за змістом співпадає із завданнями, поставленими у згаданому раніше Рішенні РНБО України від 28.04.2014 р., але також потребує імплементації до законодавства України.

Тобто у ході дослідження має бути взято до уваги особливості подальшої адаптації законодавства України до законодавства ЄС відносно забезпечення енергетичної безпеки як у контексті розвитку відносин щодо асоційованого членства, так і з урахуванням взаємних зобов'язань згідно з Європейською енергетичною хартією. Останнім часом енергетичне право ЄС розвивається у бік знаходження точок дотику із правом Світової організації торгівлі (далі — СОТ) щодо торгівлі енергетичними матеріалами і продуктами із третіми країнами, які не є членами СОТ, або є членами СОТ, але не є учасниками Європейської енергетичної хартії. Такий підхід може надати Украї-

ні значних переваг, якщо будуть ратифіковані Поправки до положень Договору до Європейської енергетичної хартії, що стосуються торгівлі, і які на сьогодні не є досить оціненіми. До того ж, Україна бере участь у підготовці тексту Протоколу до Енергетичної Хартії про транзит, а також інших документів, спрямованих на підвищення енергетичної безпеки країн-учасниць саме економічними методами на заміну адміністративних, які мають потребу у відповідному правовому забезпеченні.

В українському законодавстві досить чітко закріплена організаційно-адміністративна складова забезпечення енергетичної безпеки, однак новітні тенденції демонструють, що цього замало. Пріоритети, окреслені в Законі України «Про основи національної безпеки України», потребують вирішення шляхом надання державі важелів впливу на економічні процеси у сфері енергетики, зокрема щодо попередження монополізму, ефективного протистояння зовнішнім викликам і загрозам.

Саме викладеним вище обумовлені мета, завдання, структура дослідження і пропонується створення цілісних концептуальних засад господарсько-правового забезпечення енергетичної безпеки України та необхідність розробки пропозицій щодо комплексного вдосконалення відповідного законодавства.

У контексті висвітлення іноземного досвіду розв'язання проблеми треба підкреслити, що в останні десятиріччя увага до питань економічної безпеки та енергетичної, як її складової, значно посилилася у зв'язку з перерозподілом ринків енергетичних ресурсів, загостренням конкуренції на світових ринках, монополізацією внутрішніх. Проблеми захисту національних енергетичних інтересів і пошук шляхів їх вирішення виступають одним із головних рушіїв щодо наукових досліджень як іноземних вчених і практиків, так і вітчизняних. Незважаючи на складність та багатоглибкість категорії «енергетична безпека», що відмічається в науковій літературі, можна стверджувати про наявність певних результатів, що заслуговують на увагу.

Між тим, варто констатувати, що дослідження мають переважно політологічний та економічний характер зі зверненням в окремих випадках до вузьких галузевих проблем правового регулювання господарських відносин, регіональної та глобальної економічної

безпеки, на взаємозв'язок економічної безпеки й економічного зростання у країнах, що розвиваються [24—29]. Багато питань стосовно ролі й місця засобів господарсько-правового забезпечення енергетичної безпеки в економіці країни, вибору адекватних способів правового впливу на відносини у цієї сфері залишаються нерозглянутими або в недостатній мірі висвітленими. Зазначене спонукає до проведення більш ґрунтовних системних наукових досліджень з метою вирішення як теоретичних, так і прикладних проблем.

Приблизно аналогічна ситуація відстежується з вітчизняним досвідом вирішення питань, пов'язаних з економічною безпекою. Кожна її складова частина тією чи іншою мірою впливає на швидкість і якість розвитку держави. Зараз спостерігається тенденція до постійного збільшення важливості такої складової економічної безпеки, як державна енергетична безпека. Це явище є порівняно новим як для українських науковців, так і для практиків, проте знайшло своє місце серед інших наукових досліджень [30, С. 41—47; 31—33].

Водночас наукове опрацювання проблеми створення комплексної системи нормативно-правового регулювання забезпечення економічної, у т. ч. енергетичної, безпеки нині лише започатковується. Згадані з цієї проблематики роботи в основному присвячені розгляду національної безпеки як суспільного явища в політико-правовому або економічному вимірі. У них майже відсутні дослідження закордонного досвіду, а також ґрунтовний аналіз вітчизняного законодавства, яке додатково підкреслює актуальність і необхідність проведення дослідження, що пропонується.

Реалізація його завдань потребує відповідного науково-методичного забезпечення. Колектив виконавців Інституту економіко-правових досліджень НАН України має низку відповідних теоретичних напрацювань та науково-практичних розробок щодо суміжних питань, пов'язаних з темою дослідження. Видається, що програма робіт за новою темою має бути їх логічним продовженням. Лише за останні роки наукові розробки виконавців отримали відображення в опублікованих роботах за напрямами заявленого наукового дослідження [34—36; 37, С. 69—78; 38].

Обстоюючи оцінку ролі енергетичної безпеки як визначальної складової системи еко-

номічної національної та міжнародної безпеки, потрібно зазначити, що переважна частина вирішення усіх глобальних і локальних проблем на національному і міжнародному рівні лежить саме в економічній площині, і, з одного боку, критичний стан економіки та її енергетичної складової обумовлює можливість виникнення загроз в інших сферах національної безпеки, а з іншого — саме стан економічного розвитку країни визначає рівень можливого фінансування державних програм із забезпечення необхідного рівня безпеки країни. Тому розв'язання низки теоретико-методологічних, правотворчих і практичних проблем, які досліджуватимуться, дозволить створити умови для формулювання й запровадження концептуальних засад господарсько-правового забезпечення енергетичної безпеки України, спрямованих на захист національних економічних інтересів і зміцнення основ національного суверенітету, дотримання суспільних і окремих приватних інтересів у контексті зниження тарифів в енергетиці та, як наслідок, цін на практично всі товарні групи, збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів і т. п.

Один із основних способів вирішення зазначених питань буде полягати в тому, що пропозиції отримають нормативне закріплення і таким чином сприятимуть реалізації засад державної регуляторної політики у сфері господарювання в енергетичній галузі економіки, розвитку правових форм публічно-приватного партнерства в межах реалізації енергетичних проектів, уточненню правового статусу центральних органів виконавчої влади та інших суб'єктів управління енергетичними об'єктами, поширенню на практиці ідеї подальшої кодифікації господарського законодавства на базі ГКУ.

Вказане вище обумовлює **основну ідею** наукового дослідження, що пропонується, яка полягає у формуванні концептуальних засад і подальшому розвитку системи господарсько-правового забезпечення енергетичної безпеки України, спрямованої на захист національних економічних інтересів.

У зв'язку з цим **метою роботи** є розробка положень теоретико-методологічного і прикладного характеру щодо забезпечення законодавчого закріплення системи господарсько-правових засобів, дія яких спрямована на підвищення рівня енергетичної безпеки України й

ефективне функціонування енергетичної галузі економіки, обґрунтування пропозицій зі вдосконалення законодавства у цій сфері.

Для досягнення визначеної мети передбачається вирішити наступні **наукові завдання**:

- обґрунтувати положення щодо узгодження термінологічної бази й основних актів законодавства у сфері господарсько-правового забезпечення енергетичної безпеки України;

- визначити напрями подальшої адаптації законодавства України до законодавства ЄС відносно забезпечення енергетичної безпеки у контексті подальшого розвитку відносин щодо асоційованого членства, з урахуванням взаємних зобов'язань згідно з Європейською енергетичною хартією та Договором про заснування Енергетичного Співтовариства;

- сформувати пропозиції щодо імплементації до національного законодавства найбільш ефективних засобів господарсько-правового забезпечення енергетичної безпеки, які вміщують законодавчі акти зарубіжних країн і документи міжнародних об'єднань, з якими співпрацює Україна;

- виявити особливості господарсько-правового забезпечення нарощування об'ємів власного видобутку (вироблення) альтернативних видів палива та диверсифікації постачання енергетичних ресурсів у контексті міжнародно-договірних зобов'язань України;

- підготувати пропозиції щодо формулювання концептуальних засад господарсько-правового забезпечення енергетичної безпеки України і пропозиції щодо внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування енергетичної галузі економіки. Вирішення завдань дослідження та підготовка відповідних теоретичних пропозицій і практичних рекомендацій створить умови для формування концептуальних засад господарсько-правового забезпечення енергетичної безпеки України, спрямованих на захист національних економічних інтересів.

Об'єктом дослідження буде сукупність суспільних відносин, які виникають у сфері забезпечення енергетичної безпеки України.

Предметом дослідження виступає господарсько-правове забезпечення енергетичної безпеки України.

При здійсненні дослідження будуть використані різноманітні **загальнонаукові** методи:

формально-логічний, діалектичний; системно-го, статистичного і структурно-функціонального аналізу; а також ряд **спеціальних методів**, у тому числі порівняльно-правовий та ін.

Основним у ході дослідження має виступати принцип системності, який дасть змогу узагальнення некодифікованого масиву норм, спрямованих на підвищення рівня енергетичної безпеки держави й ефективне функціонування енергетичної галузі економіки, виявлення їхньої взаємодії.

Як один із головних спеціальних методів дослідження буде використано порівняльно-правовий метод, оскільки господарсько-правове забезпечення енергетичної безпеки держави потребує вивчення та порівняння міжнародних і європейських нормативно-правових актів під кутом зору гармонізації з ними вітчизняної правової системи, а також здійснення досліджень правозастосовної практики на різних рівнях правового регулювання.

Інформаційним полем (сферою) дослідження будуть слугувати такі джерела, як національне законодавство України, спрямоване на регулювання діяльності в енергетичній сфері, насамперед господарське законодавство, законодавство інших країн, документи міжнародних і міждержавних об'єднань, вітчизняний і закордонний досвід правозастосування, господарська та договірні практика вітчизняних і закордонних суб'єктів господарювання, принципи, міжнародно-правові норми і звичаї.

З метою більш повного аналізу необхідно проводити також дослідження узагальнень практики правозастосування, що виконані державними та судовими органами, відомствами, статистичних даних, а також інших матеріалів, виданих науковими організаціями та ін.

Дослідження за темою планується здійснювати на засадах поєднання бюджетного та госпдоговірної фінансування, що дає можливість перевірки на практиці теоретичних і прикладних розробок, у тому числі у формі підготовки експертних висновків з найбільш актуальних питань.

Одним із головних завдань дослідження є розробка теоретико-методологічних і прикладних положень щодо вдосконалення та підвищення ефективності й дієвості системи господарсько-правових засобів правового регулювання діяльності у сфері ПЕК, що, зокрема, спрямовується на: підвищення рівня енерге-

тичної безпеки держави; захист національних економічних інтересів; концептуальне вдосконалення правового регулювання господарської діяльності в енергетичній сфері, що має бути втілене у проектах змін і доповнень до відповідних нормативно-правових актів; досягнення несуперечливості й узгодженості дії нормативно-правових актів, що забезпечують правове регулювання господарської діяльності в енергетичній сфері; усунення множинності актів, що забезпечують правове регулювання господарської діяльності в енергетичній сфері, надання такому законодавству більш компактного та доступного вигляду; забезпечення ефективної реалізації господарсько-правових засобів правового регулювання діяльності у сфері ПЕК та ін.

Рівень виконання запланованих обсягів робіт передбачає дослідження теорії та практики удосконалення засобів господарсько-правового забезпечення енергетичної безпеки України, виявлення особливостей правового регулювання господарських відносин у сфері власного видобутку (вироблення) альтернативних видів палива та диверсифікації постачання енергетичних ресурсів, залучення світового досвіду з проблем формування концептуальних засад правового регулювання відносин і модернізації законодавства в енергетичній галузі економіки.

Пошук ефективних засобів вирішення вказаних вище проблем, розробка конкретних пропозицій до чинного законодавства є пріоритетними напрямками дослідження.

За матеріалами дослідження передбачається обґрунтування концептуальних засад господарсько-правового забезпечення енергетичної безпеки України, внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування енергетичної галузі економіки. Результати дослідження планується узагальнити в колективній монографії, наукових публікаціях, наукових доповідях, доповідних і аналітичних записках, які передбачається спрямувати до органів державної влади, судової влади та місцевого самоврядування, галузевих наукових установ, вищих навчальних закладів, суб'єктів господарювання.

Вперше будуть запропоновані концептуальні засади господарсько-правового забезпечення енергетичної безпеки України, дістане

подальшого розвитку й модернізації господарське законодавство шляхом внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування енергетичної галузі економіки.

Таким чином, процес удосконалення господарсько-правового забезпечення енергетичної безпеки України має багаторівневий характер, передбачає дослідження й аналіз низки юридичних, економічних і організаційно-правових питань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Конституція України* : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. *Про основи національної безпеки України* : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV (станом на 27.03.2014 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 39. — Ст. 351.
3. *Про Стратегію національної безпеки України* : Указ Президента від 12.02.2007 р. № 105/2007 // Офіційний вісник України. — 2007. — № 11. — Ст. 389.
4. *Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 9 грудня 2005 р. «Про стан енергетичної безпеки України та основні засади державної політики у сфері її забезпечення»* : Указ Президента України від 27.12.2005 р. № 1863/2005 // Офіційний вісник України. — 2005. — № 52. — Ст. 3266.
5. *Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28.04.2014 р. «Про стан забезпечення енергетичної безпеки у зв'язку з ситуацією щодо постачання природного газу в Україну»* : Указ Президента України від 01.05.2014 р. № 448/2014 // Урядовий кур'єр. — 2014. — № 81.
6. *Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України* : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html
7. *Господарський кодекс України* : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (станом на 10.04.2014 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18, № 19—20, № 21—22. — Ст. 144.
8. *Про електроенергетику* : Закон України від 16.10.1997 р. № 575/97-ВР (станом на 15.04.2014 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 1. — Ст. 1.
9. *Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку* : Закон України від 08.02.1995 р. № 39/95-ВР (станом на 17.09.2013 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 12. — Ст. 81.
10. *Про нафту і газ* : Закон України від 12.07.2001 р. № 2665-III (станом на 04.07.2013 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 50. — Ст. 262.
11. *Про засади функціонування ринку природного газу* : Закон України від 08.07.2010 р. № 2467-VI (станом на 10.04.2014 р.) // Відомості Верховної Ради. — 2010. — № 48. — Ст. 566.
12. *Про трубопровідний транспорт* : Закон України від 15.05.1996 р. № 192/96-ВР (станом на 02.10.2012 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 29. — Ст. 139.
13. *Про альтернативні джерела енергії* : Закон України від 20.02.2003 р. № 555-IV (станом на 09.04.2014 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 24. — Ст. 155.
14. *Кодекс України про надра* : Закон України від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР (станом на 09.04.2014 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 36. — Ст. 340.
15. *Гірничий закон України* : Закон України від 06.10.1999 р. № 1127-XIV (станом на 09.04.2014 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 50. — Ст. 433.
16. *Про енергозбереження* : Закон України від 01.07.1994 р. № 74/94-ВР (станом на 16.10.2012 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 30. — Ст. 283.
17. *Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів* : Закон України від 09.07.2010 р. № 2480-VI (станом на 16.10.2012 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 1. — Ст. 1.
18. *Про особливості оренди чи концесії об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності* : Закон України від 08.07.2011 р. № 3687-VI (станом на 16.10.2012 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — № 18. — Ст. 157.
19. *Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу* : Закон України від 23.06.2005 р. № 2711-IV (станом на 15.05.2013 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 33. — Ст. 430.
20. *Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України* : Закон України від 23.03.2000 р. № 1602-III (станом на 16.10.2012 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 25. — Ст. 195.
21. *Заключний документ Гаазької конференції з Європейської енергетичної хартії від 17.12.1991 р.* // Інформаційний бюлетень НКРЕ. — 2004. — № 11, 12.
22. *Текст Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони* // Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535
23. *Про проведення узгодженої політики в галузі транзиту природного газу* : Угода від 03.11.1995 р. // Офіційний вісник України. — 2012. — № 57. — Ст. 2305.

24. *Ершов М.В.* Экономический суверенитет России в глобальной экономике / М.В. Ершов. — М. : Экономика, 2005. — 280 с.
25. *Сенчагов В.К.* Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие (книга четвертая) / В.К. Сенчагов; Институт экономики РАН. — М. : Финстатинформ, 2002. — 128 с.
26. *Экономическая безопасность* учеб. пособие для студ. вузов, обучающихся по специальностям экономики и управления / [В.А. Богомолов и др.]; под ред. В.А. Богомолова. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. — 295 с.
27. *Сегалов В.* Экономическая безопасность / В. Сегалов. — М. : Экономика, 1998. — 621 с.
28. *Возжеников А.В.* Национальная безопасность: теория, практика, стратегия / А.В. Возжеников. — М. : Модуль, 2000. — 240 с.
29. *Общая теория национальной безопасности* / под ред. А. Прохожева. — М. : РАГС, 2002. — 320 с.
30. *Микитенко В.В.* На чому базується енергетична безпека держави / В.В. Микитенко // Вісник НАН України. — 2005. — № 3. — С. 41—47.
31. *Модельовання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство* / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова та ін.; за ред. В.М. Геєця. — Х. : Інжек, 2006. — 240 с.
32. *Система економічної безпеки держави* / за заг. ред. Сухорукова А.І. ; Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України. — К. : Стилос, 2009. — 685 с.
33. *Предборський В.А.* Економічна безпека держави / В.А. Предборський. — К. : Кондор, 2005. — 391 с.
34. *Національний суверенітет України в умовах глобалізації: Національна доповідь.* — К. : Парламентське вид-во, 2011. — 112 с. [Серед авторського колективу — співвиконавці наукової роботи, що пропонується: О.О. Ашурков, О.Ю. Ілларіонов].
35. *Економічний суверенітет держави та напрями його правового забезпечення* : монографія / за ред. О.О. Ашуркова ; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. — Донецьк : Юго-Восток, 2012. — 406 с.
36. *Методика системної діагностики впливу стану зовнішньої торгівлі на зміну рівня економічного суверенітету України* / Л.В. Батченко, О.О. Ашурков, О.Г. Ткаченко ; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. — Донецьк : Юго-Восток, 2012. — 77 с.
37. *Ашурков О.О.* Деякі напрями впливу інтеграційних процесів на економічний суверенітет держави // Економіко-правові дослідження в XXI столітті: правове забезпечення економічного суверенітету України в умовах углублення міжнародної інтеграції : матеріали Шестой міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (г. Донецьк, 21—30 вересня 2010 р.) / науч. ред. В.К. Мамутов; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. — Донецьк : Ноулідж, 2012. — С. 69—78.
38. *Ілларіонов О.Ю.* Стан і перспективи правового регулювання зовнішньоторговельних відносин у вугільній галузі України : наукова доповідь / О.Ю. Ілларіонов ; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. — Донецьк : Юго-Восток, 2011. — 33 с.

*О.О. АШУРКОВ,
канд. юрид. наук, завідувач відділу
Інституту економіко-правових досліджень
НАН України, м. Київ*